

Wziętość

IGNACY KRASICKI

SATYRY, CZĘŚĆ DRUGA

Wziętość¹

Był niejakiś pan Łukasz, co chciał wiele dostać.
Cóż on czynił? Najsamprzód zmyślił sobie postać;
Chciał oszukać, oszukał, bo to nie są cuda,
I niezgrabne szalbierstwo częstokroć się uda,
A dopiero gdy sztuczne². Patrzył Łukasz pilnie,
Jak to się drudzy wznoszą — i zgadł nieomylnie.
Zgadł sekret. A ten jaki? — Do możniejszych przystać,
Strzec się słabych, śmiać z cnoty, a z głupstwa korzystać.
Przykład wszystkim widoczny rzecz wyłuszczy z prosta.
Gdy widzisz, senatorem że został starosta³,
Patrz, jak się zsenatorzył. Był filut, jest możny,
Wczoraj ledwo mościom pan⁴, dziś jaśnie wielmożny.
To gra, los działa szczęście, lecz mu dopomaga
Czoło bezwstydne, podłość, w niecnocie odwaga.
Mały złodziej wart chłosty, lecz ten, co kraj zdradza,
Lubo tyle za sobą hańb, sromot sprowadza,
Iż owe sławne sosny z nadbrzezia Pilicy⁵
Jeszcze małe do składu⁶ jego szubienicy,
Przecież filut wisielec, na co patrzyć zgroza,
Wstęgi nosi na szyi, co warta powroza.
Nie dopiero⁷ występki z cnotą walkę wszczynają:
Z Cynceronem w senacie siedział Katylina⁸.
Wzdrygał się świat na sprośność, była sprośność przecie⁹,
Alboż to w jednym zbrodni rodzaju na świecie?
Ów celnik, co wytartym odziany kontuszem,
Zaczął sławne rzemiosło z świętym Mateuszem¹⁰,
Przeszedł i apostoła: ten wrócił, co zyskał,
Nasz wziął, schował, zarobił i jeszcze uciskał:
Zgoła stał się najpierwszym w rachmistrzowskiej sztuce,
A coraz postępując w tak wielkiej nauce,
Doszedł tego, iż dziesięć od sta znaczna strata!

Bogactwo, Przebranie

Los

Zdrada, Ojczyzna, Kara

¹Wziętość — popularność. [przypis edytorski]

²sztuczne — przebiegłe, umiejętnie. [przypis redakcyjny]

³senatorem że został starosta — starostowie nie mieli prawa zasiadania w senacie, aby więc zostać senatorem, starosta musiał otrzymać któryś z wyższych urzędów: kasztelana, wojewody, ministra. [przypis redakcyjny]

⁴Wczoraj ledwo mościom pan — tytuł grzecznościowy „mości pan” obowiązywał w stosunku do każdego szlachcica, natomiast każdy sprawowany urząd dawał prawo do tytułu „jaśnie wielmożny”. [przypis redakcyjny]

⁵sosny z nadbrzezia Pilicy — sławne masztowe sosny z lasów nadpilickich. [przypis redakcyjny]

⁶skład — budowa. [przypis redakcyjny]

⁷Nie dopiero — nie od dziś. [przypis redakcyjny]

⁸Z Cynceronem... — Marcus Tullius Cicero (106–43 p. n. e.), słynny mówca i mąż stanu rzymski, gorący obrońca republiki, zdemaskował spisek Katyliny (por. satyra *Złość ukryta i jawna*), a oskarżając go w senacie, wygłosił słynne cztery mowy, zwane kатыlinarkami. [przypis redakcyjny]

⁹W pierwotnej redakcji satyry po w. 23 znajdował się pięćdziesięciowierszowy, całkiem odmienny wariant utworu, którego autor nie włączył do ostatecznej redakcji. [przypis redakcyjny]

¹⁰z świętym Mateuszem — apostoł Mateusz był z zawodu celnikiem (poborcą ceł). [przypis redakcyjny]

Kradzieżą oczywistą wzniosła się intrata¹¹.
Kraj zdarł, kradł go bez wstrętu, a wyszedł jak święty.
O kunszcie krasomówski¹² w skutkach niepojęty!
Kunszcie, co możesz bielić to, co było czarnym,
Nieprzeplacony w twoim zapędzie niemarnym¹³,
Sprawiłeś (a kunszt lepszy jeszcze dopomagał),
Iż ten, co niegdyś chlebem żebraczym się wzmagał,

A w usługach krajowej zyskał milijona, Samym tylko nazwiskiem różny od Katona¹⁴.
Dobry folwark na zyski skarb publicznej rzeczy¹⁵.
Obroną się wojsk swoich kraj każdy bezpieczy¹⁶,

Sili się na obrońcę, drodzy są rycerze,
Ten najdroższy, co niewart być płatnym, a bierze,
Co pierśmi kraju swego mający być murem,
Że żołnierz — samym tylko wydatny mundurem¹⁷.

Sławny wiekom Czarniecki w baranim kozuchu
Gromił Szwedy, Duńczyki wśród klęsk i rozruchu,
Gromił, bo dusza wielka, co się nad gmin wzniosła,
Sławę, cnotę stawiała za zyski rzemiosła.

Był wielkim, bo czuł, czym był, a co czuł, to czynił.

Nie czuł nasz pan Mikołaj i chociaż przewinił,
Grzech mały według niego, on ledwo nie świętym.
Nowy przeto teolog, kunsztem niepojętym,
Bezpłatny kraju sędzia¹⁸, przestawając na tym,
Sądził, karał, doradzał i stał się bogatym.

Ślepa, mówią, jest Temis¹⁹ — bajka, Temis widzi.
Nasz pan sędzia, co z dawnych błędów mądrze szydzi,
Znając jak przeświadczenie²⁰ mądrości uwłoczy,
Wypróbował dowodnie, iż ma bystre oczy.
Fraszka sądem bezwzględny²¹ trybunał ozdobić,
Mógł to i Czartoryski²², lecz sądząc zarobić,
Więcej wygrać niż strona, co zyskała dekret²³ —
To treść bystrych dowcipów, to sędziowski sekret.
Mają go i patrony²⁴ (nazwisko poważne),
Ale pod nim fortele w zyskach wieloważne²⁵,
Czyniąc wykręt dowodem, a prawność matactwem,

Bogactwo, Ojczyzna

Urzędnik, Złodziej, Żebrak

Pieniądz, Żołnierz

Przywódca, Rycerz

Sprawiedliwość

¹¹*intrata* — zysk, majątek. [przypis edytorski]

¹²*kunszt krasomówski* — sztuka pięknego i umiejętnego przemawiania. [przypis edytorski]

¹³*niemarny* — nieidący na marne, skuteczny. [przypis redakcyjny]

¹⁴*od Katona* — Marcus Portius Cato (234–149 r. p.n.e.), polityk rzymski, obrońca interesów arystokracji; jako nieubłagany wróg wpływów greckich, którym przeciwstawiał surowy obyczaj starorzyski, stał się w tradycji symbolem cnót obywatelskich; „w zepsutych czasach, dawnej rzymskiej wstrzemięźliwości przykład”. (I. Krasicki, *Zbiór potrzebnych wiadomości*). [przypis redakcyjny]

¹⁵*publicznej rzeczy* — rzeczypospolitej. [przypis redakcyjny]

¹⁶*bezpieczy* — zabezpiecza. [przypis edytorski]

¹⁷*samym tylko wydatnym mundurem* — jeszcze za czasów Stanisława Augusta anarchia odziedziczona po czasach saskich była w wojsku polskim zjawiskiem normalnym. Towarzysze pancerni i husarscy tylko nominalnie byli żołnierzami, ponieważ w czasie wojny najczęściej pozostawali w domu wysyłając na swoje miejsce płatnych zastępców. [przypis redakcyjny]

¹⁸*Bezpłatny kraju sędzia* — w dawnej Polsce sędzia nie pobierał żadnego wynagrodzenia. [przypis redakcyjny]

¹⁹*Temis* — „Córka Nieba i Ziemi, bogini sprawiedliwości. Wyrażenie jej bywa w osobie poważnej matrony mającej zawiązane oczy i trzymającej w ręku szalę z wagami równo z obu stron stojącymi”. (P. Chompre, *Słownik mytologiczny*). [przypis redakcyjny]

²⁰*przeświadczenie* — opinia publiczna. [przypis redakcyjny]

²¹*bezwzględny* — bezstronny, nie znający szczególnych względów dla nikogo. [przypis edytorski]

²²*Czartoryski* — Adam Kazimierz Czartoryski (1734–1823), generał ziem podolskich, będąc w 1781–1782 r. marszałkiem trybunału litewskiego, zasłynął z bezstronnych wyroków, co było wówczas rzadkością. Głośny był wspólnie wydany przez Czartoryskiego wyrok skazujący na własnego ojca. [przypis redakcyjny]

²³*dekret* — wyrok. [przypis redakcyjny]

²⁴*patron* — obrońca sądowy w dawnej Polsce. [przypis redakcyjny]

²⁵*wieloważny* — wiele wający, wartościowy. [przypis redakcyjny]

Panoszą stron obrońcę surowym żebractwem²⁶. —
Świat się wypolerował i my też za światem.
Ja, co jestem dotychczas mości panem bratem²⁷,
Patrzę z kąta na drugich, widzę drogi snadne²⁸,
Chciałbym i ja też urósć; cóż — kiedy nie kradnę.
Straszy mnie szubienica, jak spojrzę na sosnę,
Więc Piotr rośnie, Jan urósł, a ja nie urosnę.

Bogactwo, Kara, Pozycja
społeczna, Sprawiedliwość,
Złodziej

---

²⁶*surowym żebractwem* — natrętnym, nieustępliwym wyludzeniem pieniędzy od klienta. Po wierszu tym znajdowało się w brulionie satyry odmienne zakończenie utworu: „Wszystkie władze szczególnie co dała ojczyzna, / W ręku prostych utrata, w dowcipnych spuścizna / Niepłatny płaci sobie, płatny więcej zyska, / Czyliż ojczyzna matka z samego nazwiska? / Czyż kto służy dla próżnej sławy, będzie żebrac? / Biorą, którzy nie służą, służąc czemu nie brać. / Zdobi wziętek dowcipny, podła kradzież szpeci./ Jeśli matką ojczyzna, niechże żywi dzieci. / Czemu nie brać, gdy wziętek i skrycie, i snadnie, / Kto roztropny korzysta, głupi tylko kradnie. / Taki teraz jest statut zbyt w projekta płodnych, / Nowych obywatelów i statystów modnych. / Król Kazimierz był prostak, Aleksander drugi, / Klecili oni prawa dla kraju usługi. / Sobie służyć to concept, staropolskie cnoty / Skutkiem były dziczyny i grubej prostoty.” [przypis redakcyjny]

²⁷Po w. 70: „Już Maciej nie mościwym i panem, i bratem. / Zjaśniewielmożniał Maciej, drugich teraz braci; / A gdy go płatny wielbiacz górnice koligaci, / Stryjeczny Bolesławów i Piastów, i Wazów, / Zna szacunek krwi wielkiej i respekt wyrazów.” [przypis redakcyjny]

²⁸*snadne* — łatwe. [przypis edytorski]

Wszystkie zasoby Wolnych Lektur możesz swobodnie wykorzystywać, publikować i rozpowszechniać pod warunkiem zachowania warunków licencji i zgodnie z *Zasadami wykorzystania Wolnych Lektur*.

Ten utwór jest w domenie publicznej.

Wszystkie materiały dodatkowe (przypisy, motywy literackie) są udostępnione na *Licencji Wolnej Sztuki 1.3*. Fundacja Wolne Lektury zastrzega sobie prawa do wydania krytycznego zgodnie z art. Art.99(2) Ustawy o prawach autorskich i prawach pokrewnych. Wykorzystując zasoby z Wolnych Lektur, należy pamiętać o zapisach licencji oraz zasadach, które spisałeś w *Zasadach wykorzystania Wolnych Lektur*. Zapoznaj się z nimi, zanim udostępnisz dalej nasze książki.

E-book można pobrać ze strony: <http://wolnelektury.pl/katalog/lektura/satyry-czesc-druga-wzietosc>

Tekst opracowany na podstawie: Ignacy Krasicki, *Satyry i listy*, oprac. Zbigniew Goliński, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, wyd. 1, Wrocław, 1958

Wydawca: Fundacja Nowoczesna Polska

Publikacja zrealizowana w ramach projektu Wolne Lektury (<http://wolnelektury.pl>). Reprodukacja cyfrowa wykonana przez Bibliotekę Narodową z egzemplarza pochodzącego ze zbiorów BN.

Opracowanie redakcyjne i przypisy: Aleksandra Sekuła, Mariusz Sobczyński.

Wesprzyj Wolne Lektury!

Wolne Lektury to projekt fundacji Wolne Lektury – organizacji pożytku publicznego działającej na rzecz wolności korzystania z dóbr kultury.

Co roku do domeny publicznej przechodzi twórczość kolejnych autorów. Dzięki Twojemu wsparciu będziemy je mogli udostępnić wszystkim bezpłatnie.

Jak możesz pomóc?

Przekaż 1,5% podatku na rozwój Wolnych Lektur: Fundacja Wolne Lektury, KRS 0000070056.

Wspieraj Wolne Lektury i pomóż nam rozwijać bibliotekę.

Przekaż darowiznę na konto: [szczegóły na stronie Fundacji](#).